

נוביני קרקובסקיה Nowiny Krakowskie

ארגון יוצאי קרקוב בישראל
Związek Krakowian w Izraelu
Association of Cracowians in Israel

כתיבה, עריכה והבאה לדפוס: לילי הבר
רח' הנוריות 31, הרצליה, 4672630
cracowassociation@gmail.com
טלפון: 09-9579540, פקס: 054-4436366
www.cracow.org.il

www.facebook.com/groups/cracowassociation
בנק מזרחי-טפחות סניף 669 חשבון 143564

גליון 196 יוני 2023 סיון-תמוז תשפ"ג

בטאון ארגון יוצאי קרקוב בישראל

"יודישע צייטונג"

בית המכירות "דיינסטי" הציע למכירה פומבית גליון של העיתון היהודי "יודישע צייטונג" GAZETA ŻYDOWSKA

התפרסם בקרקוב ב-4 בינואר 1942, בפולנית, והיה בשליטת הכובש הגרמני. ה"יודישע צייטונג" היה אחד משני המגזינים היהודיים שפרסמו היהודים והיו מותרים בחוק בזמן הכיבוש. העיתון ראה אור בין ה-23 ביולי 1940 ל-28 באוגוסט 1942, פעמיים עד שלוש בשבוע. מערכת העיתון הייתה בקרקוב ובורשה, והוא הופץ באיזור הגנרל גוברמן כולו.

חזות העיתון הייתה יהודית, עם מגן דוד בשער ושם העיתון ביידיש, ופרסמו בו בעלי עסקים יהודים. למעשה היה העיתון כלי תעמולה מוסווה בידי הגרמנים, אשר שלטו בתכנים המופיעים בו. הגרמנים איפשרו לכותבים היהודים חופש כתיבה בנושאי תרבות. דיווחי החדשות והידיעות האחרות נשלטו על ידי הגרמנים, וכך יצרו מצג שווא כאילו "החיים כרגיל" שהרי עיתון יהודי מדווח עליהם.

"היומנים העתיקים ביותר של יהודי קרקוב" - מגילת איבה

המגילה מספרת כיצד, כתוצאה מתככים, הוא הגיע לכלא ואיזה תהפוכות עבר אחר כך עד שהשתלט על הרבנות של קרקוב. בטקסט האוטוביוגרפי שלו מראה הלר את המציאות של התקופה מנקודת מבטו של חבר האליטה היהודית המסורתית.

הספר "מגילת איבה" שנכתב על ידי הרב יום טוב ליפמן הלר (נולד בבואוריה, ה'של"ט, 1579 - נפטר בקרקוב, ה'תי"ד, 1654) תורגם לפולנית וראה אור בהפקת מוזיאון POLIN לתולדות יהודי פולין, הוצאת PWN והמכון לחקר היהדות של אוניברסיטת ורצלב.

יום טוב ליפמן הלר, מחשובי רבני מרכז ומזרח אירופה במלחמת שלושים השנים ומרד חמלניצקי. הרב הלר, מחבר "תוספות יום טוב", הגיע לקרקוב בשנת 1643 שם מונה לאב בית הדין. ארבע שנים מאוחר יותר, לאחר פטירתו של רבה של קרקוב, הרב יהושע השיל, מונה לרבה של קרקוב, תפקיד בו שימש עד לפטירתו.

מגילת מר מאיר היא סיפור חטיפתו של ילד יהודי בן חמש עשרה. בנדידה ממורביה לקרקוב נחטף מאיר בן יחיאל על ידי אציל פולני. הזכרונות מתקופת השבי מלאים באנדרסטייטמנטים וחידות, שפתרון דרש מחקר כמעט בלשי. יחד עם זאת, הם מספקים תובנה מעניינת על תחום הדו-קיום של האוכלוסייה היהודית והלא-יהודית בתחילת המאה ה-17.

פתיתים

מר ברוך אלימלך גריפל, צאצא לקהילת יהודי קרקוב, הוציא לאור מספר גיליונות של "בן ב"ג ב"ג" ובאחד מהם מצאנו, מתוך ההקדמה לספר טיב גיטין, את הדברים הבאים:

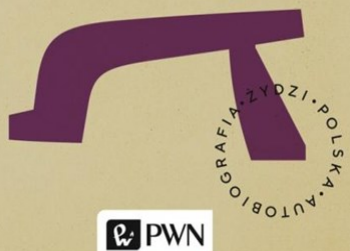
"הנני עומד לפניך שם על הצור"
(שמות פרק י"ז פסוק ו')

בשנת ת"ט"ו לפ"ק, אחר פטירת הגאון בעל תוספות יום טוב זי"ע בעיר הגדולה לאלקים קראקא יצ"ו, הציעו לפני פרנסי קהילת קראקא שני מועמדים גאוניים לכהונת רב העיר, ואמנם לא יכלו לבא לידי הכרעה במי מהם לבחור, והחליטו לבסוף כי מי שיביא רמז מפרשת השבוע, שהוא המועמד הראוי לרב העיר קראקא, הוא יתקבל. והי' אז פרשת בשלח, ואחד המועמדים הגאון הרבי ר' העשיל זי"ע פתח החומש והראה לפניהם הפסוק **"הנני עומד לפניך שם"**, ראשי תיבות העש"ל, ע"ל הצו"ר עם הכולל בגי' קרק"א, ואכן הוכתר הרבי ר' העשיל לרב העיר קראקא."

"מוזיאון - אתר ההנצחה פלשוב בקרקוב. מחנה העבודה ומחנה הריכוז הנאצי הגרמני (-1942 1945), הפועל מינואר 2021, מתעתד לפרסם שנתון של המוזיאון. השנתון יוקדש למחקרים בתחומי ההיסטוריה והזכרון של המקום וגם לפרסומים של עבודות המציגות תוצאות של מחקר בין-תחומי, בתחומי המוזיאולוגיה, הארכיאולוגיה, תולדות האמנות, אמנות, אדריכלות ותכנון ערים, לימודי ערים ודיסציפלינות מדעיות נוספות. השנתון הוא דו-לשוני: פולנית ואנגלית.

מאמרים לגליון הראשון יש לשלוח לכתובת redakcja@plaszow.org במעבד תמלילים, לא יאוחר מה-31 ביולי 2023.

Najstarsze
pamiętniki Żydów
krakowskich

זכרונותיה של אוגניה שנברג לבית מלצר על הבריחה ממונטלופיך

לראות את חצר בית הסוהר, את השומר הצועד הלוך וחזור עם רובהו. במשך חודש וחצי שמעתי את צעדי הכבדים, שנראו כבלתי פוסקים. לפעמים כששמעתי עוצר תחת חלוננו הייתי מתקרבת אל הסורגים כדי שאוכל לאמן עצמי להביט הישר אל הלוע השחור של רובהו מבלי לפחד. מכאן יבוא מותך - שיננתי לעצמי - עליך ללמוד לקבל אותו בלי פחד, בלי רעד, בכבוד. רק לא להשבר ברגע האחרון - הלב הלם בייאוש נוכח אפשרות זו. לא לאכזב, עלי לתרגל זאת עוד ועוד. יש לשלוט ברגשות, בתוך הגוף שרוצה עוד לחיות. רק שהוא לא יבגוד בי, אסור, בשום אופן. בכבוד.

ברגעים כאלה יוסטינה עמדה לצדי. לדעתי, גם היא תרגלה לעצמה בחשאי את רגע פגישתה עם המוות, למרות שלא דיברנו על כך. אינני יודעת כיצד ומתי, אך כשנפגשו עינינו היתה בי ההרגשה שמחשבה זו חולפת גם במוחה. ובעצם, הרי זכותנו להחליט מה יהיו רגעי חיינו האחרונים. בכך ידינו חופשיות לחלוטין. אך כיצד - יוסטינה?

'הקשיבי לי' - פתחה - 'אנו נארגן משהו, אנחנו נסבך להם את העבודה, נקשה עליהם את המלאכה. את רוצה?' כן, בוודאי שרציתי! הרגשתי כיצד גל של אושר שוטף את מוחי. משהו יתרחש, משהו יתהווה וביוזמתנו! לא עוד בורות, לא עוד להתפשט. זה יהיה אחרת. עוד לא ידענו כיצד, אך יהיה זה אחרת, ללא ספק. לא כהרגלם. אולי נתנפל עליהם? קראנו ללידיה, אשר כמו תמיד ישבה על המזרן וכתבה שירים. סיפרנו לה. היא היתה המומה. והיא, הבקיא בעיניי מחתרות, הוסיפה 'אבל אסור שהאחרות תדענה, הבנתן?' כן, הבנו. לדאבוננו היו בינינו נשים, דווקא מבוגרות יותר, שדבקו בחיים אפילו בעלובים ביותר, חיו באשליות. את מי נשתף בסודנו ואת מי לא? נחליט מחר. על התא ירד הערב.

אותו לילה לא עצמתי עין. בראשי התרוצצו כל מיני רעיונות. הייאוש ושפלות הרוח שהיו שם קודם פינו מקומם לרגש מוזר של אושר, רגש זר ולא מוכר עד כה, וכל זאת בעקבות ההחלטה על המעשה. ימינו הוארו באור חדש, ההתלהבות אחזה באסירות. בפניות התא הצטופפו הן קבוצות קבוצות, והתלחשו ביניהן. כל המעורבות בסוד ידעו כבר את דבר המעשה: בשעת הטרינספורט, כלומר כאשר יובילו אותנו מהתא לחצר בית הסוהר השכן, מונטלופיך, ומשם יתחילו להעמיס אותנו על המשאיות בדרכנו אל הגבעה בפלשוב, מקום ההעלאה לגרדום, בדיוק אז נכונה להם הפתעה בלתי צפויה - אנחנו לא נכנס אל חצר המונטלופיך. מן הכביש המוביל לחצר נפתח כולנו בו-זמנית בבריחה המונית, אל קצה הרחוב, שם מתנהלת תנועה סואנת. הגרמנים יפתחו ביריות אחרינו ברחובות, על מנת להרוג אותנו אחת אחת ברחובות העיר, ובצורה זו תדע כל העיר שלא הלכנו "כצאן לטבח". כל העיר תדבר על כך שנשים יהודיות אזרו עוז להתמרד בפומבי, לפני מותן, נגד הגרמנים.

(המשך בעמוד הבא)

ב-22 בדצמבר 1942 ביצעו חברי שתי המחותרות היהודיות בקרקוב, "החלוץ הלוחם" ו-"איסקרא", פעולות התקוממות נגד הכובש הגרמני. בעקבות הלשנה של חבר המחותרת הוסגרו רוב החברים לידי הגסטפו ונכלאו בבתי סוהר - הגברים נכלאו בכלא מונטלופיך והנשים בכלא הלצלוב. כולם ידעו שמותם קרב ואז נרקם, בין הנשים, רעיון הבריחה אשר יצא אל הפועל ב-29 באפריל 1943, בזמן שהוצאו מתאן כדי להוציאן להורג בפלשוב. רוב האסירות הבורחות מצאו את מותן בבריחה אך גוסטה דוידזון ואוגניה (גניה) מלצר (לימים שנברג) מצליחות להמלט. אוגניה הייתה היחידה ששרדה מקבוצת הנשים שנעצרו לאחר פעולות המרי של חברי תנועות הנוער היהודי בקרקוב, בדצמבר 1942.

אוגניה שנברג 1920-2008

את זיכרונותיה העלתה אוגניה מלצר על הכתב: "אני זוכרת, היה זה בינואר 1946, עצרתי לפני חלון הראווה של חנות ספרים בקרקוב וגיליתי חוברת קטנה "יומנה של יוסטינה" - היומן שלך, יוסטינה! הוא מונח כאן בין הספרים ברשות ובזכות, אפור, לא מתבלט, היומן שלך - יוסטינה. הצעקה חסרת האונים שלך, החנוקה בין כתלי בית הסוהר, הצעקה המבוטאת בחוברת הזו. כל אחד יכול להתוודע ללוחמה שלך ושל קומץ חברותיך היהודיות, שכל רצונן היה להתנגד לפעלם הנפשע של הגרמנים.

ובכן, הוא שרד. מצאו אותו, הוציאו מן המחבוא, דפיו מחוברים זה אל זה בגזרי חוטים פרומים משמלותינו, והביאוהו לדפוס. חלומך האחרון התגשם, למרות שאת כבר לא יודעת על כך. האם היומן הזה עודנו בעל אותה המשמעות שאת ייחסת לו, וכן גם אנו, כאשר כתבנו אותו לפי התור כשאת היית עייפה מדי? היומן אינו מסוגל להעביר את האווירה הכבדה ששררה בתא בו דחוקות כמה עשרות נשים לפני הוצאתן להורג. הוא אינו מספר שכל אחת עושה מאמצים אחרונים ונואשים לשרוד, ולפחות במספר מילים להשאיר את חותמה ביומן, ולו רק במילים ספורות שנרשמו במו ידינו. היומן לא מספר על ההקשבה המתוחה והדרוכה לצליל צרור המפתחות המתקרב לדלת, על המאמץ להסתירו תחת אחד המזרונים העשויים קש, על החיפוש אחר מסתור הולם עבורו אשר, כנראה, ישרוד וישאר אחרי הגרמנים. והרי כל תקוותנו היתה שתהיי זו את שתגלי בפני העולם את פרצופם האמיתי של הגרמנים. יוסטינה, יוסטינה, לו רק ידעת ...

הטרידה אותי המחשבה שאיש אינו יודע על הפעולה ההרואית, שאת היית ההוגה ועצם נשמתה. ולא סתם פעולה! היתה זו התרסה, אתגר ומעשה גבורה ותעוזה של היחידה החרבה, הרמוסה והמושפלת, העלובה והאומללה ביותר תחת השמש, ללא נשק, זעקה אחרונה לחיים ומסר אחרון לאלה שלא נספו. ולכן אני כותבת.

היינו אסירות בתא סגור. תא מס' 15 בבית הסוהר לנשים ברחוב הלצלוב. בקרקוב מבעד לצוהר אפשר היה

זכרונותיה של אוגניה שנברג

לידיעה יהיו בוודאי כנפיים למרחקים. זו הייתה הכוונה. לרכוש לעצמנו שם עולם אחרי מותנו, תהילה לאחר המוות. האם זו בקשה מוגזמת? לא האמנו כי יש לנו סיכוי כלשהו להימלט מידי התליינים ולשרוד בחיים.

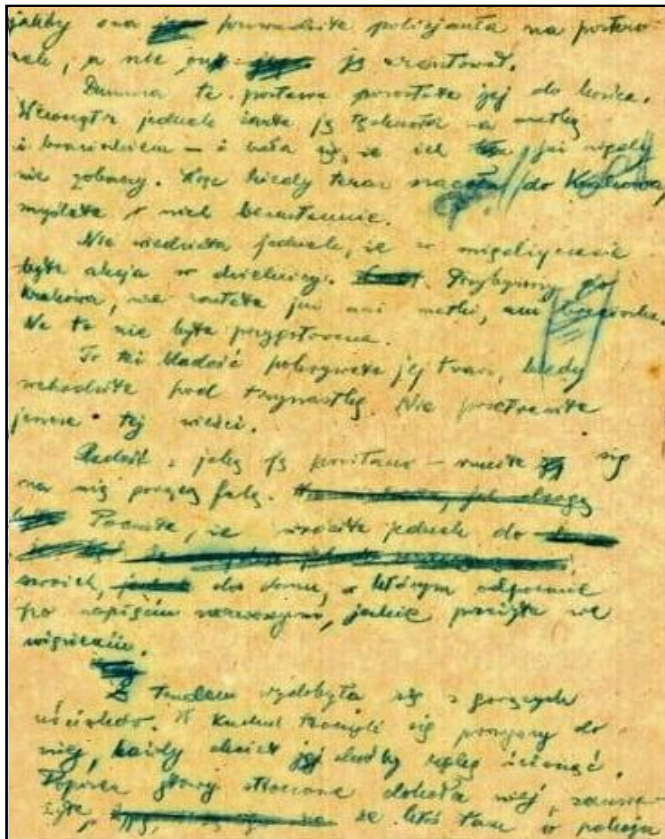
לאף אחת מאיתנו לא היה לאן ללכת, היינו ללא כל תעודות מזהות, מלוכלכות, כמעט מחוסרות צלם אנוש, לא היה סיכוי שמישהו יסתיר אותנו. נותרה לנו רק ההפגנה הקטנה הזו, ולאחריה - המוות, הסוף. כולנו היינו מלאות תקווה שנצליח. משולהבות מעצם הרעיון - לסיים את חיינו כגיבורות ולא כעלובות נפש שאיש לא יזכור. אדם שלא טעם את טעם המאכלת הנאצית על צווארו, לעולם לא יוכל להבין מה חשיבותה ונחיצותה של המשמעות הזו ברגעים האחרונים.

לפני חג הפסחא הנוצרי העבירו אותנו לתא אחר באותו בניין. היה זה מרתף גדול ומצחין, מלא טחב, אשנבים קטנים ליד התקרה סיננו לשם מעט אור יום. משם יכולנו לראות רק את מגפיהם הכבדים של אנשי הס.ס. כאן, בעלטה נדמה שהיה קל יותר להסתיר את ברק ההתלהבות בעיניים מן האחרות, שלא היו מעורבות בדבר הסוד. מבעד לחרכי האשנבים הרגשנו איך האביב מתגנב אל תוך התא.

והנה, הגיע היום האחרון. וכאן אשחזר את שגרת היום בבית הסוהר, על מנת שמי שלא היה שם יבין כיצד יכולנו לדעת זאת. הגרמנים, מלאי בטחון עצמי, גילו זאת מבלי משים בפרטים קטנים: הפקודה האחרונה בערב. כהרגלנו, נהגנו לסדר את המזרונים למנוחת הלילה. המנוחה היחידה שניתנה לנו כאשר נעזבנו לנפשנו להינתק מהמציאות. באותו ערב, עם רדת הערב, המשכנו לעמוד בשתי שורות. לפני עמדה יוסטינה, חיוורת מאד, כשקרן שמש אחרונה מרצדת בשערה. השתררה דומיה כבדה, כמו לפני הסערה, מין שלווה שיורדת על אדם העומד פנים אל פנים עם מותו ומקבל את גזר הדין בשלווה ובביטחון של מי שיודע כי זהו יומו האחרון. ואז, לפתע, מגרון של שלוש הנשים האלה פרצה שירת "התקווה" כמין נחשול שלא ניתן לעצרו, כמי שיודע ששיר זה ישרוד לנצח, כמי שאינו פוחד לעמוד בפרץ לכל הרוע והאווליות האנושית, ולהתריס ולמרוד בו מבלי לחשוש ממנו עוד.

עלינו על משכבנו בפעם האחרונה. קרני הירח הזדחלו בשקט על הקיר. אף אחת לא עצמה עיניה. פה ושם נשמעו התלחשויות. הרקות הלמו. והנה ירדה עלי מן שלווה עמוקה, הרגשתי כמו לא אמיתית, לא ריאלית. אומרים כי ברגעים כאלה עושים חשבון נפש, מבט אחרון על החיים. חייכתי לעצמי - איזו הערכה עצמית מצחיקה - עם שלם נרצח בצורה מתוכננת, בשיטות שונות, פסיכולוגיות ופיזיות, על מנת למנוע ממנו כל אפשרות למרוד או להשיב מלחמה. אז למה להרהר בחיים שכאלה? מוטב להתרכז ולהקדיש את הלילה למחשבה על ביצוע הפעולה ביום המחרת. לחבל בבורג אחד קטן במכונה השטנית הזו! זחלתי בשקט לעבר המזרון של יוסטינה. לידיה כבר היתה שם. ביחד התחזקנו עוד יותר. התקרב השחר, ועמו "היום שלנו"!

בבוקר, כרגיל, "קפה", ודלת התא שוב נסגרת. כעת אנו מצפות לפתיחה חוזרת. זו האחרונה. הזמן חולף. דממה. האם טעינו? יאוש מתחלף לסירוגין בתקוה חולנית - אולי זה עוד לא היום! לא טוב, מוטב שיהיה זה

"משאלת לבנו היא כי יישמר זכרנו בעתיד".
הצוואה של גוסטה דרנגר בכלא על גבי נייר טואלט
ארכיון בית לוחמי הגטאות.

היום. כל דחייה עלולה להחליש. פתאום צליל של מפתחות. צעדים כבדים. קולות. כן, הוא מעבר לדלת התא שלנו. נכנס איש ס.ס. מלווה בסוהרת. בידו נייר וממנו הוא מקריא לנו: "לאסוף את כל החפצים". ולנו אין דבר, אין שום חפץ. רק לבשנו את המעילים. הלב הולם כמטורף, הרגלים רועדות, כושלות. אנו יוצאות אל הפרוזדור, מסתדרות בזוגות, מובילים אותנו במדרגות הלולייניות מן המרתף למעלה, אל החצר.

אל המצעד מצטרף איש ס.ס. נוסף. השמש מאירה באור בוהק, מסנוורת את עינינו. האוויר צח ורענן עד כדי כאב. "קדימה צעד!" ואנו הולכות לאורך החצר ועד לשער. מעבר לשער נשמעים קולות, רעש חשמלית חולפת, טרטור עגלות. אלוהים, שם כל הזמן זרמו להם החיים כרגיל! בצעדים קטנים אנו מתקרבות אל סוכת השומר. לפנינו איש הס.ס. עם הרשימה בידו, השני עומד משמאלנו, ומלפנים - הסוהרת. מן הסוכה יוצא בריצה אוקראיני ופותח את השער הענק לרווחה, אל הרחוב. מעבר לכביש - מונטלופיך. אנו חולפות על פני השער, והנה אנו כבר על הכביש. איש הס.ס. נעצר על המדרכה שלפני שער בית הסוהר, פונה אלינו כשהוא מנפנף ברשימה שעל הנייר - "שנל", "שנל", מהר, מהר! קורא לנו להתקרב אליו. הצועדות בראש מאיטות. כבר אין יותר זוגות, כולנו בערבוביה. המצעד משתבש מעט. איש הס.ס. השני עומד בפיוק, כשידו מונחת על נרתיק האקדח. הראשון פונה אלינו כשעל פניו נסוך חיוך מאוס, מעוות. אנו מתקבצות לקבוצה צפופה, ואין עוד מקום לצעוד קדימה. עומדות בלי נייע באמצע הכביש. על פניו של איש הס.ס. מרצד עדיין אותו חיוך, אך בעיניו נראית לפתע מין פליאה וגם פחד. מה קרה? מה זה? מה הן חושבות?

(המשך בעמוד הבא)

זכרונותיה של אוגניה שנברג (סוף)

לידי יורה באויר. לא יכולתי למוש ממקומי. הגרמנים עוזבים את החצר ואני נותרת בה לבדי. חיה!

ושוב משתררת דממה. כן, אני נשארתי בחיים! מרחוק נשמעות עוד מספר יריות, ואז משתרר שקט. מרחוק נשמעת נביחת כלב. עכשיו בוודאי יתחילו בחיפוש עם הכלבים. אני ממתינה. אינני מרגישה את היד עליה נשענתי, אך אי אפשר עדיין לשנות את התנוחה. עלי לחכות. בשער נשמעים קולות בפולנית. השפה מובנת לי. מספרים כי בקצה הרחוב נהרגה אחת, ובמרחק שני בתים עוד אחת. אלוהים, למה הן ברחו? חכו, עוד מעט יוציאו אותי מאחורי השער ואסביר לכם את מה שהתרחש כאן...

והיכן הכלבים? מדוע שקט כל כך? מדוע זה נמשך כל כך... תרדמה נופלת עלי. אני שוכבת כך כבר זמן רב, כמעט כולי מאובנת. ואולי...? לא, זה לא יתכן... המחשבה אינה מתקבלת כלל על הדעת... האם הפסיקו לחפש? הייתכן שלא אוצא להורג היום? הייתכן כי אצא מכל זה בחיים? לא יאמן – ומסביב שקט ושלווה. אין עוד יריות ובשער נדמו הקולות.

ובכן נכון הוא כי חיה אנוכי. אך לאן עלי לפנות כעת? אולי אלך לד"ר ו. ואספר לו הכל? הוא ייעץ לי ואולי אף יסתיר אותי ליום יומיים? אני מתחילה להזיז את אברי הנוקשים, לאט לאט אני יוצאת ממחבואי, מוציאה את הראש החוצה. בחצר מסתובב גבר, הוא גילה אותי מיד, ועצר מולי המום. בתנועה מהירה קמתי ועמדתי מולו. "אלוהים, גבירתי, מהר ברחי מכאן, יהרגו כאן את כולנו!" "בבקשה, שני מטבעות לחשמלית... אני ממלמלת בקול לא שלי, והדברים גם הם כאילו לא יצאו מגרוני. אני מתקרבת לשער, הוא נותן לי מעט כסף ודורש בתוקף שאסתלק. אני מנקה בזריזות את בגדי מכתמי החלודה והנה אני מוכנה לדרך. אני יוצאת דרך השער ופונה לכיוון הנגדי – ממונטלופיך. הרחוב ריק ואני צועדת בו לבדי. הכל נראה לי כמו בחלום. הנה אני צועדת לקראת החיים.

אם שוב אתקל בגרמני יהיה זה בצורה אחרת לגמרי. יהיה לי נשק ביד ואפגוש בהם כחיילת, בקרב. אם יורע המצב אמצא מסתור בהרי סלובקיה. בערב אצא עם חברי ליערות, על מנת להטמין מוקשים בדרכים ובמסילות הרכבת בהן יעבור המטען שלהם. גם אז אשוב על יוסטינה ועל הכתבה הקטנה בעיתון המחתרתי אשר קראתי אצל הידידים הפולנים והנאמנים הטובים ביותר שלי בקרקוב, לפני שיצאתי לדרך. שם היה כתוב: "ביום 29 באפריל 1943 בזמן הטורנספורט מבית הסוהר שברחוב הלצלובר בקרקוב, בדרך אל אתר ההוצאה להורג, פרץ מרד בין האסירות ואי אלו הצליחו לברוח. את אלה שנתפסו רצחו הגרמנים באכזריות אופיינית, שתיים מהן נורות בתחנת הרכבת כשפניהן אל הקיר "בשיטת קאטין". על מנת לקטוע את תגובות האהדה של האוכלוסיה הפיצו הגרמנים שמועה שהן היו יהודיות".

כל חפצנו היה שהמילה "יהודיות" תגיע לידיעתנו ולתודעתו של הציבור.

לזכר ולאות הוקרה לליבך היהודי, יוסטינה, כיחידה שנותרה בחיים, רשמתי בנאמנות את סיפור בריחתנו מ"מונטלופיך", כיצד ומדוע התרחשה.

לפני יוסטינה, מאחורי אווה, זו שצריכה לתת את האות. יוסטינה מביטה באיש הס.ס. שעומד בקצה הרחוב. לידיה מפנה את ראשה ובעיניה סימן שאלה. אווה מושכת מאחורי במעיל. "כן!" אני אומרת בקול רם, ואז שומעת את צעקתה של אווה. אני פורצת בריצה בכיוון קצה הרחוב. הגרמני שולף את האקדח. אני מתקרבת אליו בריצה, וראשי פוגע בכף ידו. הירייה נפלטת לאוויר. אני ממשיכה לרוץ ומרגישה כי אווה רצה לצדי. נשמעת עוד יריה - היא נופלת. אני ממשיכה לרוץ. עוד יריה ועוד אחת, ועוד, ועוד. הגעתי לרחוב קמיננה, ונבלעתי בין העגלות והאנשים.

"יתברחו! יורים!" פורצת בהלה, כולם מתחילים לרוץ לאותו כיוון. בצידו השני של הרחוב אני מבחינה באחת משלנו. "לאן?" היא שואלת תוך כדי ריצה, חיוורת מאד. "אינני יודעת" אני עונה לה. "מהר! מהר!" אני תופסת איש צעיר בשרוול ושואלת: "היכן אפשר להסתתר, הגרמנים יורים", גם הוא רץ, מביט בנו מבוהל ולא עונה. שוב יריה. אני יורדת מן המדרכה אל הכביש ומנסה להסתתר מאחורי עגלה רתומה לסוסים. שם יותר בטוח. אנו ממשיכות לאורך המסילה ועולות במדרגות. הרגליים כושלות ואנו קרובות לאפיסת כוחות.

אנו פונות אל תוך החצר של הבית הראשון. בקומה הראשונה דירה. אישה צעירה פותחת לנו את הדלת. "גברתי, אנא ממך, הגרמנים יורים ברחוב, הסתירי אותנו". היא מביטה בנו בבהלה. בדירה מייבב ילד קטן. "לא, כאן אי אפשר, בואי נמשיך לברוח". אני יורדת במהירות למטה ובשער פוגשת את לידיה. פניה מכוסים דם מסביב לפה. "אני פצועה!" היא צועקת "הגרמנים מתקרבים לכאן!"

אני רצה אל הרחוב, ושם - יריות. לאן עכשיו? אני פונה אל החצר. היא ריקה. שם עומדת שעונה על הגדר דלת ברזל גדולה. אני זוחלת אל מאחורי הדלת ונשכבת מכווצת. "בואי" אני קוראת לחברתי. היא מכניסה את ראשה ומוציאה אותנו חזרה. "זה לא טוב" אומרת, וממשיכה לרוץ בחצר. נשמעת ירייה. אני מתכווצת כולי בין דלת הברזל לבין הקרשים של הגדר. ברחוב נשמעות יריות ובחצר - שקט. אני מתפנה לחשוב רגע - לידיה דיברה בברור, ולכן כנראה שאינה פצועה בפניה, יתכן ומרחה את הדם בידה הפצועה. והיכן יוסטינה? לא הבחנתי בה כל הדרך.

כן, עשינו את זה! הגשמו את החלום! לא אשכח את פניו ההמומים של הגרמני, כיצד נמחק לו החיוך. לא יכול היה להאמין שמישהו יעז לעשות דבר כזה. והנה זה הצליח! כעת ידעו כולם כי לא נכנענו ולא הלכנו כצאן לטבח. כעת הם כבר יכולים לתפוס אותי, אבל את הנעשה אין להשיב עוד. המטרה הושגה. הם ודאי משתוללים מזעם, אולי אף יורדו בדרגה בשל הרשלנות והכישלון. אני צוחקת לעצמי. ההצלחה ממלאת את לבי שמחה.

בשער יש תנועה. נשמעות זעקות של הגרמנים. הם כבר בחצר. "יהודיה אחת" צועק הגרמני "יהודיה אחת בלונדינית". כאילו המילה "בלונדינית" היא עוד סיבה לזעמו. אנשים לא מבינים. אישה אחת מסבירה לו שפה אין אף אחד. היא כל הזמן עומדת בשער ואיש לא נכנס בו. הגרמני מתרוצץ בחצר, מקלל, עומד ליד הדלת, ממש

"פרולה" – פקודת מבצע מוצפנת של ארגון "הבריחה", 1945

להקיש ממסלולים דומים שתיארו אחרים. מסלול כזה עשה אבא גפן, מאוחר יותר מפקד תחנת "הבריחה" בזלצבורג והוא מתארו בדפים הפותחים של ספרו "פורצי המחסומים" הוצאת "יסוד", תל אביב 1961:

"בבית ברחוב מיודובה 26 אשר בקרקוב שררה אווירת דיכאון ופחד ביום 16 בספטמבר 1945, היום בו הגענו לשם אחי יוסף ואנוכי בדרכנו לצ'כוסלובקיה. בבית זה מצאנו כשישים יהודים המצפים בכיליון עיניים לעבור את הגבול מפולין לצ'כוסלובקיה, גבול שנחסם מזה שבועות מספר.

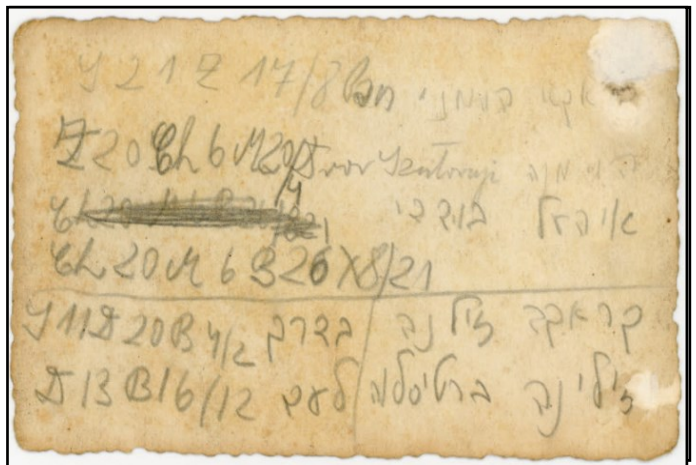
לנו שיחק מזלנו וכעבור שבוע ימים לשהותנו כאן הגיעה הודעה מטעם הנהלת "הבריחה" לשלוח אל הגבול כמה קבוצות שתנסינה לחצותו. מינו אותי לראש אחת הקבוצות הללו, המונות עשרה אנשים כל אחת. בחרתי לי בעשרה אנשים ועם קבלת הסיסמה יצאנו לקטוביץ. הסיסמה לא הייתה אלא פיסת נייר רגילה, עליה מצויינים סימנים שונים אשר לא היו מובנים לי כלל, אך ברורים כנראה כל צרכם למפקדת נקודת "הבריחה" בקטוביץ[...].

יוחנן כהן, בספרו "עוברים כל גבול, הבריחה, פולין 1946-1945" בהוצאת זמורה ביתן כותב, בין היתר:

[...] חוליות רבות של סיירים נשלחו לבדוק דרכי מעבר אפשריות, ועל סמך דיווחיהן נתקבלו במרכז שבקרקוב סיכומים [...]. מרבית היוצאים התרכזו מעכשיו לא בקרקוב כי אם בקטוביצה או בוורוצלב, ומשם המשיכו באחד משני הצירים – דרך סלובקיה לאוסטריה או דרך בוהמיה לאזור האמריקאי בגרמניה.

בית המכירות הפומביות "גל אספנות" הציע למכירה מסמך נדיר. על גב צילום קטן ותמים למראה, מפורטות הנחיות ומסלול הברחת הגבול של ניצולי שואה מפולין לצ'כוסלובקיה בדרכם אל החופש. ה"פרולה" הייתה הדרך היעילה והבטוחה לזיהויים של פעילי ארגון "הבריחה" מובילי הקבוצות הללו וכן הנחיות לאנשי הארגון וקיבלו אותן ביעדים השונים.

בחלקה העליון של התעודה ניתן להבחין בכיתוב קראקא (=קרקוב) - הומני (=הומנה, צ'כיה) ואז הומנה - ויעד לא ברור (בפולנית), ככל הנראה בהונגריה על הציר שהוביל לבודפשט. בתחתית התמונה ניתן להבחין בכיתוב "קרקוב - ז'ילינה (סלובקיה), ז'ילינה - ברטיסלבה, בדרך לעם". לא כל סימני השאלה הנוגעים למסמך פוענחו. עם זאת ניתן

ריבים ומריבות בין יהודי קרקוב

פרופ' מרדכי אריאלי (1937-2016), בן למשפחה קליין הקרקובאית, איש חינוך, פרופסור למינהל חינוכי ולסוציולוגיה של החינוך באוניברסיטת תל-אביב פרסם את ספרו "אשכנזי: סיפור חיים אפשרי" (תל אביב, 1999). הספר מתאר את החיים היהודיים, על כל גווניהם, בעיירה כשנוב ובעיר קרקוב.

בין היתר הוא כותב אריאלי כי "כל התנועות היהודיות, ובעיקר תנועות הנוער והחלוצים, היו מיוצגות בקרקוב שבין המלחמות. היו ביניהן מריבות רעיוניות כביכול, ולמעשה

מריבות של תחרות על כוח וההשפעה. אבל הייתה סולידריות בין הציונים לפלוגותיהם.

זוסייה היה אומר כי לעבור מתנועה לתנועה נחשב בקרקוב לסקנדל זוטא, סקנדלצייק, לא ממש בגידה, ובדרך כלל גם לא ביטוי לשינוי בהשקפת עולם.

רבים חשבו על האפשרות לעלות לארץ-ישראל, אבל מספר העולים ממש, מאז העלייה השלישית ועד שעלו הנאצים לשלטון, לא היה מי יודע מה. כמובן גם המגבלות שהטילו הבריטים על ההגירה לארץ

השפיעו על היקפה.

באותם ימים בחורות רבות סירבו לדבר יידיש ודיברו רק פופולסקו, ואילו הבחורים ביטאו את התרחקותם מהיידיש וממה שסימלה על ידי דיבור עברית.

העברית בקרקוב הציונית הייתה עסיסית מאד וגרועה מאד בעת ובעונה אחת. ההורים, שלא ידעו יותר ממאה מילים, גלגלו אותן חזור וגלגל, וכמעט שכנעו את האחרים ואת עצמם שעברית היא שפת האם שלהם."

קוראים יקרים,

אנו שבים ופונים בבקשה כי תשלמו את דמי החבר השנתיים לארגון, בסך 200 ש"ח. תרומות תתקבלנה בברכה. ללא תמיכתכם הכספית נתקשה מאד להמשיך לפעול. חשבון הבנק של הארגון: בנק מזרחי טפחות, סניף 669 חשבון 143564.

מרדכי גבירטיג. מתוך "בין צללי עיר" מאת מאיר בוסאק

בלתי רגילה. להקות חובבים ותיאטרוניים מקצועיים בידידי הפיצו אותם בפולין. משם הגיעו לארצות אחרות באירופה ובאמריקה. רבבות מהם שרו את שירי בלי לדעת מי מחברם. מאות זמרים מצאו מקור פרנסה בהשמעת שירי, אך הוא לא קיבל אף פרוטה מאלה, שחיו לא רע על השמעת יצירותיו.

בפרוץ מלחמת העולם השנייה נתייבש מקור הפרנסה הדלה של משפחת גבירטיג מתיקוני נגרות. באותם הימים הטילו הגרמנים עבודות שונות על יהודי העיר. על המועצה היהודית היה לספק מדי יום אלפי יהודים לעבודות אלה. כל היהודים נתחייבו לעבוד יומיים בשבוע. שתי בנותיו של גבירטיג (הגדולה, שנישאה לשטמברגר, ברחת עם בעלה למזרח, לשטח הכיבוש הרוסי) היו ממלאות מקומם של יהודים עשירים בניקוי רחובות העיר משלגים ובעבודות בקסרקטין. על הכנסה עלובה מכך התפרנסה משפחת גבירטיג.

כשהוקם הגטו, לא קיבל גבירטיג זכות מגורים בו. הוא נאלץ לעבור עם משפחתו לאחד הכפרים הסמוכים לעיר. שם ישבו, עד שנאסרה על היהודים הישיבה בכפרים. היהודים הודחו אז לגטו של קרקוב. ושוב רצה הגורל שנגור בשכנות, חלון מול חלון. הוא גר בחדר שבקומת קרקע. גם בגטו לא הפסיק לכתוב. הייתה תקופה של רגיעה בגטו. איש לא העלה על הדעת, שמתקרבים ימי גירוש למות.

בחפשמ פרנסה ערכו נגנים, זמרים ושחקנים אחדים, שהיו בגטו, הופעות אמנותיות ובהן השתתפה בשירי אביה הצעירה שבבנותיו של גבירטיג. השירים, שתיארו את הדלות היהודית והעלו גם ניצוץ חלום ותקווה, היו אהובים על הקהל. גבירטיג שמח על הרושם שעושים שיריו ובעיקר ששירי "עס ברענט" (בוער!) מזעזע את כולם, אך לבו ניבא לו רעות. פעם אמר לי: אני מאושר, שהוצאתי לפני המלחמה את קובצי שירי "פאלקסטימלעך" ובעיקר את הספר "מיינע לידער" עם הלחנים. ספרים אלה נמצאים, בלי ספק, גם באמריקה וגם בארץ ישראל והגרמנים לא יוכלו לשים את כפם עליהם..."

פעם פגשתי אותו בגטו והדכאון על פניו. אמר: אני ירא, שמנגינותי יהיו כצפרים מרחפות מעל קן הרוס...

ושוב פעם - הוא ישב ליד חלון חדרו ועיניו אדומות ולחות. ספר תהלים היה לפניו. שאלתי לשלומי, שתק. - ושלום בני ביתך? שתק. בסוף אמר: חלמתי במשך שלושה לילות, לילה אחר לילה שמעתי הקול: העולם הולך ונחרב ואתה בשני שולחנות תזכה? באחד, באחד בחר...

שאלתי: מה הם שני השולחנות? והוא השיב: גם שירי יישארו וגם אני בחיים... בתקופה שכזאת...

ביום 4 ביוני 1942 נערך אחד הגירושים הראשונים מגטו קרקוב אל מחנה ההשמדה בבלז'ץ. בגירוש זה נשלח גם מרדכי גבירטיג עם אשתו ובתם שפרה, שחזרה בינתיים מלבוב לקרקוב. הוא היה חלש מאד והתקשה בהליכה - היה בן 65. בדרך לתחנת הרכבת ירה בו איש ס.ס.

"ממול לבית מגורי בני משפחתי התגורר המשורר מרדכי גבירטיג. כל הבית התלת־מפלסי היה מאוכלס לפני המלחמה במשפחות יהודיות בלבד. עתה - רק גויים, רק גויים."

מרדכי גבירטיג (1877-1942) עם ידידים בקרקוב. (שני משמאל)

זכרתי את גבירטיג. נמוך קומה, צנום, פניו אפורות וראשו מופנה קצת הצידה. הוא גר עם אשתו ושלוש בנותיו בדירה של חדר ומטבח. כביכול, נגר היה מרדכי גבירטיג, אך לאמיתו של דבר עבד בחנות הרהיטים של אחיו, רהיטים שרובם ישנים ומיעוטם חדשים. הוא היה מתקן את המתפרקים, שאנשי הסביבה הביאו לחידוש מראיהם בפוליטורה. הגדולה בבנותיו, שפרה, למדה בבית הספר העברי, השתיים האחרות, בשיה ולולה, בבתי ספר מקצועיים. העוני היה בבית. היה יליד קרקוב. שם משפחתו האמיתי לא היה גבירטיג אלא ברטיג. הוא היה אומר: יש להבדיל בין קודש לחול. כגולם הנולד לעולם חדש בהיהפכו לפרפר, כך אני, בצאתי מהחולין ובהכנסי לעולם השירה. בשירתך נקרא אני גבירטיג מלשון געבורט הולדת, התחדשות...

תמיד חלם על יציאה מהאפור וכניסה לעולם צבעוני. בעודו צעיר שיחק בתיאטרון של חובבים בידידי ואז היה שולית הנגר לובש בגדים ססגוניים של המלך אחשוורוש, הרעב ללחם היה נהפך ליוסף המשנה למלך, המשביר לארץ מצרים. לפעמים ערכו לו מוקיריו "פועלי ציון" או "הבונד" ערבי הופעה ושירה. אז הוא, שלבש יום־יום בגדי עבודה מרופטים, היה מוציא את חליפתו היחידה, השחורה, את חולצתו הצחורה ואת עניבת הפרפר שלו והיה שר בקולו הצרוד, החלש, אך כובש הלבבות בחמימותו.

בשלהי המאה התשע עשרה ובתחילת המאה העשרים פעל בקרקוב בית הדפוס העברי־יידי, הגדול והמפואר, לפי מושגי אותם הימים, של יוסף פישר. כאן הודפסו במות ספרותיות שונות ועתונים בעברית ויידיש. באווירה זו החל גם גבירטיג לכתוב את שירי בידידי.

הוא לא ידע לנגן - לא בכינור, לא בפסנתר (אולי קצת בחליל), אך חיבר את הלחנים לשיריו. כמעט לכולם. לא ידע גם לכתוב ולקרוא תוים. לפי זמרתו כתבו אותם ידידי הפרופ' הופמן ושפרבר. השירים זכו לפופולריות

דוחות של ז'גוטה סניף קרקוב

ז'גוטה Zegota היה כינויה של ה'מועצה לעזרת יהודים' (Rada Pomocy Żydom) מחתרת בפולין הכבושה. ז'גוטה פעלה בוורשה מדצמבר 1942 ועד שחרור רוב פולין בינואר 1945. לאחר מרד גטו ורשה הרחיב הארגון את פעילותו, ו"סניפים" של הארגון הוקמו, תוך קשיים וסכנות מרובות, בקרקוב ובלבוב, וכן הוקמה מחלקה מיוחדת שפעלה בערי השדה כמו ראדום, קילצה ופויטרקוב.

בארכיון לוחמי הגטאות נשמר האוסף של אדולף אברהם ברמן, שהיה מזכ"ל ז'גוטה ובין היתר נמצאים גם דוחות שהגיש סניף קרקוב של ז'גוטה בתקופה דצמבר 1943 - דצמבר 1944, ונוגעים ליהודי קרקוב ופלוש.

לדברי הכותבים סניף קרקוב מרחיב את טווח פעולתו ואת קהל היעד שלו למרות האבדות בקרב הפעילים. נעשה מאמץ לקשור קשר עם יהודים בגטאות בחבל זגלמביה מתוך כוונה להקים מרכזים שיסייעו למאות השורדים עד כה. נוצר קשר ישיר עם קבוצה מבנדן ומסוסנוביץ. כ-4,500 אנשים מקרקוב גורשו לסביבות רדום ומקצת מהמגורשים השאירו רכוש אצל מכרים פולניים נעשה מאמץ לקשר בין הגורמים כדי לאפשר למגורשים להסתייע ברכוש.

הגישה למחנה פלוש קשה מאוד בשל בידוד מוחלט, בדיקות קפדניות, וריבוי המלשינים מה שיוצר אווירת פחד. הכלואים שרויים במצב נפשי קשה. פעילי סניף ז'גוטה הקציבו תמיכה חודשית בסך 50,000 זלוטי לקניית קמח לאפיית לחם, והלחם מועבר למחנה בדרך רשמית למחצה.

מאות אנשים נהנים מסיוע בכסף, במזון או בביגוד. מספר הנזקקים גדל בגלל התדלדלות המלאי הפרטי שברשותם ובגלל העלייה בהוצאות הקיום. כן נעשים מאמצים לקביעת נתיב מילוט לארץ שכנה על מנת לאפשר למסתתרים לברוח.

במחנה פלוש נמצאים כרגע 10,000 איש, ובנוסף על כך יש אסירים ב(א) שטח מפעל האמייל, כלים וארגזים - 1,500 (ב) שדה התעופה - 300 (ג) מחסן ציוד טלקומוניקציה - 200, ובסה"כ - 12,000 איש. התכנית לחלץ 230 ילדים בלתי רשומים מפלוש לא בוצעה בשעתה בגלל מחסור בכסף, ועתה איננה אפשרית; לאחרונה הופרדו הילדים מן המבוגרים (סימן רע). כ - 2,000 איש עובדים בשטח המפעלים במיילץ.

הכותבים מסבירים על הנעשה במחלקות השונות בלוויית נתונים מספריים. הם מציינים שהתמיכה, בסך 1,000 זלוטי לאדם, מתייחסת ל-400 איש בממוצע, ומזכירים כי בסוף יולי התקבל אישור מסניף ורשה על העברת מיליון זלוטי לסניף קרקוב לצורך חלוקה לנתמכים במחנות פלוש, מיילץ, וייליצ'קה וסטלובה וולה. עד יולי היו במחנות הנתמכים במחוז קרקוב - מיילץ, פוסטקוב, ז'שוב, סטלובה וולה, וייליצ'קה, וקרקוב - פלוש, זבלוצ'יה ומפעל הכבלים כ-22,000 אנשים. אולם המצב השתנה.

בשל ההתקפה הסובייטית החלו הגרמנים לחסל מחנות בחלקי המחוז המזרחיים ולהעביר את האסירים למחנות קרקוב.

שלט הוקרה לסניף ז'גוטה קרקוב

זו הסיבה להתעניינות הגוברת של ז'גוטה בפלוש בחודש אוגוסט ולסכום שאושר.

בחודשים אוגוסט - אוקטובר הוכנסו למחנה מיליון זלוטי, אשר חולקו שם בין 1,000 הנצרכים ביותר. כמו כן אורגנה במחנה קבוצת התנגדות (300 איש) שמטרתה לאפשר בריחה רחבה ככל האפשר, נרכש עבורה נשק וה-7 באוגוסט נקבע כתאריך יעד להתקוממות. אבל יום קודם לכן בוצעו חטיפות המוניות בקרקוב ובסביבתה, ולמחנה נוספו כ-7,000 אסירים. למשך כמה שבועות תגברו כוחות משטרה ו-ס.ס. את המחנה מבחוץ ומבפנים, מה שהכשיל כל אפשרות להתקוממות מזוינת, ואילו הגעת משלוחים נוספים הביאה לפיזור גרעין המתנגדים. הסיוע למחנה פלוש נמשך עד סוף החיסול.

קבורת מתי הקהילה בתקופת הגטו

יעקב שטנדיג, בספרו "פלוש. התחנה האחרונה של יהודי קרקוב, 1942-1945" כותב על התוכניות להרחבת בית העלמין היהודי ברחוב אברהמה 3. בתחילת שנת 1942, שימש שטנדיג כמנהל המחלקה הטכנית של הקהילה היהודית בקרקוב (היודנראט), והיה אחראי לפיתוחו והרחבתו של בית הקברות לצורך קליטה -1,000 800 מתים לשנה - יהודים שנפטרו בגטו ועוד כ-50-80 יהודים שנרצחו מידי חודש במטה הגסטפו.

ד"ר חיים ביברשטיין, כותב בספרו על ההיסטוריה של יהודי קרקוב בתקופת השואה, כי כל היהודים שנרצחו באותה תקופה על ידי הגרמנים נקברו בחלקה מיוחדת נפרדת בבית העלמין בבודגוזה, ברחוב אברהמה.

במוזיאון השואה בושינגטון נמצאת התמונה שמשמאל, שכותרתה: "מבט על בית הקברות בגטו קרקוב". האם מישהו יכול להוסיף פרטים על המקום ומתי פעל כבית עלמין?

סבתה של יעל גבאי

השורדות: סבתא אירנה ואמא בפולין שנתיים אחרי המלחמה.

אצילה, גאה, מצחיקה, מודרנית, אשה שעניי סרקו אותה בקפידה כדי שמשוה ממנה ידבק בי.

הפוסט הזה מוקדש לכל "הקרקובאים" שסבלו מאימה ושרדו יחד וכבר אינם איתנו, שאהבתי כל כך, שהיו לי למשפחה והכניסו הרבה חיים ושמחה לחיי - דודה זיוטה ואמיל גרינהוט, רגינה ואלק פוקס, גניה ודויד רייזר, סאמק, אדווארד וולפנגג שאימץ את אמא שלי בחום כשהייתה בת שנתיים, והיה לי לסבא אהוב, דויד אלפנט, בעלה השני של סבתא.

29 והועסק במחנה כאדריכל על פי מקצועו. היו לו תנאים מעט נוחים מהשאר. הם התאהבו. "הזוג היפה של המחנה", סיפרה לי ניצולה שפגשתי באיזה כנס לפני כמה שנים. משם סבתי נשלחה למיידנק והוא נשאר בפלשוב. הם קבעו להיפגש בכתובת של בית משפחתו בקרקוב בסיום המלחמה. אחרי מיידנק הועברה לרוונסבריק, שם נשלחה לעבוד בבית חרושת למטוסים. בבדיקה גופנית שגרתית גילתה לה האחות שהיא בהריון בחודש שישי (בטן מן הסתם לא ראו). האחות סיפרה לבעל בית החרושת כי ידעה שהוא לא ילשין עליה לנאצים. כל יום הוא דאג להשאיר לה סנדוויץ עם נקניק כדי שתחזק. שלושה חודשים אחרי השחרור נולדה אמי בדרך נס במחנה מעבר בוויטנברג, סמל לחיים חדשים תחת אלו שנהרסו. לאחר שסבתי שבה לקרקוב, לכתובת ביתו של קרול, נודע לה שהוא לא שרד את השחרור ומת מטיפוס.

סבתא נפטרה בגיל 95, לצערי לא במצב טוב. כתבתי עליה כמה שירים. היא הייתה אישיות יוצאת דופן, אינטליגנטית להחריד, קוראת ספרים כפייתית כמעט, שנונה,

אל הסף שלה סבתא לא נתנה להתקרב. היא נכנסה למלחמה בדיוק ביום הולדתה ה-18, היא, אחיה הנריק, אביה זיגמונד ואמה אלואיזה. משפחת זילברשפיץ היפה והקטנה שחיה חיים נוחים וצנועים ברחוב כרמליצקה במרכז קרקוב. אמא אלואיזה באה מצ'כיה לקרקוב בתחילת המאה בהיותה צעירה, כדי לבקר חברים ונשארה לאחר שהתאהבה בזיגמונד שהיה יהודי ממשפחה ענפה ומתבוללת. זיגמונד שיחק כדורגל במכבי קרקוב. עם חתונתם היא התגיירה. אחיה של אלואיזה היה סופר נודע בשעתו בצ'כיה, וויציק מרטינק, ויש לי את כל הספרים שכתב שהיו ברשות סבתא שלי שעמה שמר על קשר אחרי המלחמה ואף ניסה להביאה לצ'כיה. סבתא העדיפה להישאר בקרקוב. הכי קרוב למשפחתה שנשפתה, היא ואמא שלי וחברים שכבר הפכו למשפחה אוהבת וחמה. הם עלו לארץ רק 1956.

סבתא עברה מחנות רבים החל מינואר 1941, מיידנק, אושוויץ, פלשוב ורוונסבריק. בפלשוב, כשהייתה כבר בת 24, פגשה את סבא שלי, קרול (לולק) דינטוך, שהיה בן

חלומי של ר' יהושע השיל "מגיני שלמה"

לכן עכשו הוא בא לקחת אותי להיות לצדו בעולם הבא." כולם הביטו בו בתדהמה ובחוסר אמון, כיוון ששום דבר לא בישר את עזיבתו הקרובה. אולם, לאחר שנאמרו הדברים, נשם רבי יהושע בן יוסף את נשימתו האחרונה.

תחילתה של אגדה זו, המספרת על רעידת אדמה, מבוססת בעליל על טעות. נינו של ר' יהושע בן יוסף היה המלומד היהודי המפורסם, יליד קרקוב, יעקב יהושע בן צבי הירש פאלק (1756-1680) אויב מר של הכפירה השבתאית ומתנגדו של ר' יונתן אייביץ, שניהן כרב בערים רבות.

בהקדמה ליצירתו המעולה "פני יהושע" (שהיא המקור לכינויו) הוא כותב שבשנת 1702 נהרס בפיצוץ אבק שריפה בארסנל הסמוך הבית בו התגורר עם משפחתו בלבוב. אשתו, בתו, חמיו וחמותו מתו באסון. כלוא מתחת להריסות הבית, נדר יעקב יהושע פאלק, שפעל עד אז בעסקים ובפעילות חברתית, שאם ישרוד, יתמסר כולו ללימוד תורה והלכה. שו"ת ר' יהושע בן יוסף הוצאו לאור תחת כותרת זהה ליצירתו הראשית של נינו, לכן סביר מאוד להניח, שמספרי הסיפור בבלבו בין שני הרבנים.

רבי יהושע השיל חריף, מכונה ה"מגיני שלמה" על שם ספרו, נולד בוויילנה בשנת של"ח (1578), בנו של ר' יוסף, ונפטר בקרקוב, כ"ז מנחם אב ת"ח (15 באוגוסט 1648). בשנת תט"ו (1655) נתמנה לראש ישיבה ורב בקרקוב, במקומו של הרב נתן שפירא "מגלה עמוקות".

מספרים כי בעיר שבה שהה רבי יהושע בן יוסף אירעה רעידת אדמה. לכוד מתחת לחורבות בניין הרוס, נדר הרב שאם ישרוד יכתוב יצירה שתגן על דעותיו של רש"י מפני ההאשמות וההתקפות של בעלי התוספות, וכמו שהבטיח - עשה.

כעבור שנים רבות כאשר רבי יהושע בן יוסף למד תורה, כדרכו בבית מדרשו, הופיע בפניו רש"י ואמר לו: "עליי לגלות לך חדשות איומות! אתה עומד למות תוך חצי שעה, אבל כפרס על כך שכל חייך הצלתני מלוע האריות וגורי האריות הללו, בעלי התוספות, ישפר גורלך בעולם הבא - שם תתפוס מקום לידי".

בשמוע ר' יהושע בן יוסף את הדברים, הוא קרא אליו את ראשי הקהילה היהודית בקרקוב, תלמידיו ומשפחתו. כשהחדר היה מלא הוא אמר: "מורנו רש"י נמצא בינינו. הוא בא לקחת אותי. בעולם הזה, תמיד עמדתי לצידו;

